

N:o 13.

Första Kammarens Tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1, i anledning af väckt motion rörande genomförandet af en läroverksreform.

I en inom Första Kammarerna väckt och till dess tredje tillfälliga utskott öfverlemnad motion (n:o 51) har herr *Sigfrid Wieselgren* föreslagit, det Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t ville vidtaga nödiga åtgärder för genomförandet af en läroverksreform i den rigtning:

att den undervisning, som finnes erforderlig för förberedande af den lärda eller den högre fack- eller embetsmannabildningen, varder anförtrodd åt ett mindre antal särskildt härför ordnade statsläroverk;

att den undervisning, som anses nödig för beredande af en allmän bildning utöfver det af folkskolan meddelade bildningsmättet samt erforderlig för inträde i fackskolor eller å praktiska lefnadsbanor, helst lemnas åt läroverk, hvilkas upprättande och vidmagthållande må ankomma på kommunalt intresse och enskild verksamhet;

att läroverken af senare slaget, äfven der de icke äro statens, må ega under behörig kontroll med utgående lärjungar anställa examen, med hvars genomgående förenas kompetens till vissa statsbeställningar;

samt att åt de kommunala eller enskilda läroverk, som på detta sätt och i enlighet med af staten fastställda bestämmelser deltaga i undervisningsarbetet inom samhället, beredas de för fullföljd af deras verksamhet nödiga förmåner.

I motiveringen till detta förslag fäster motionären uppmärksamheten vid de inom Andra Kammaren i samma fråga väckta motioner, (n:is 14, 203 och 218), i hvilka samtliga yrkanden på reformer af undervisningen vid de allmänna läroverken förelagts Riksdagen. Den förstnämnda af dessa, säger han, afgifven af herr *Gustaf Bäckgren*, afser hufvudsakligen att få studietiden vid läroverken begränsad till 6 årskurser, derefter mogenhets-examen borde få afläggas, grundad på de kunskapsmått, som genom undervisningen under nämnda sex år förvärfvats. Den andra, afgifven af herrar *Fridtjuf Berg* och *Emil Hammarlund*, förordar dels införandet af en allmänt medborgerlig examen med viss kompetens till gagn för dem, som vid 15—16 års ålder utgå i det praktiska lifvet, dels ock upprättandet af för både gossar och flickor kostnadsfritt tillgängliga läroanstalter, hvilka borde ordnas såsom öfverbyggnader på folkskolan och hafva till uppgift att förbereda för nämnda, allmänt medborgerliga examen. Den tredje, afgifven af herr *S. J. Boëthius*, föreslår ock införandet af en allmän medborgerlig examen med stadgad kompetens för dem, som vid 15—16 års ålder utgå i praktiska lifvet; men denne motionär önskar jemväl ombildning af de allmänna läroverken i den mån sådant kräfvades för uppgiften att förbereda till sagda examen, dock så, att vid vissa allmänna läroverk en klassisk och en real linie borde förefinnas för grundläggning af de vetenskapliga insigter, hvilka vidare utbildas vid universitet eller högre tillämpningsskola, samt dessutom att vid ett och annat läroverk försöksvis borde upprättas en lärokurs för dem, som, efter att fullständigt eller i det närmaste fullständigt hafva genomgått den allmänna medborgerliga bildningslinien, skulle vilja utbilda sig till inträde vid universitet eller i högre tillämpningsskola.

Det faller genast i ögonen, fortsätter han, att *ett* önskningsmål är för alla motionärerna gemensamt: det att en med viss kompetens förenad examen må anordnas för det stora antal lärjungar, som från våra allmänna läroverk utgå i det praktiska lifvet, innan de hunnit fullständigt genomgå läroverket och således hvarken tillvunnit sig det kunskapsmått, som här bjudits dem, eller den kompetens, som med afläggandet af mogenhets-examen förenats. Dessas lott är ock i sanning behjertansvärd. Och det kan ej förundra, om det allmänna missnöjet med stigande styrka höjer sin stämma mot nu gällande anordning, som för att tillgodose ena fjerdedelens intressen väl mycket lemnar derhän de tre fjededelarnes, helst som icke ens de förres bästa med ifrågavarande anordning kan sägas vara i önsklig mån tillvaratagen.

Skälet härtill känner en hvar. Bemödandet att i samma läroverk och med samma undervisningsplan tillgodose både den allmänna medborger-

liga och den högre vetenskapliga bildningens skilda kraf på en förberedande skolundervisning måste genom de »jemkningar», det medför, gifva anledning till berättigadt missnöje å båda hållen. Ingen finner anordningarna ändamålsenliga; alla klaga.

Lätt inses, att den reform, herr Bäckgren i sin motion föreslår, blott skall tillfredsställa ena sidan; han lemnar den högre vetenskapliga bildningens kraf utan afseende. Någon verklig lösning af det föreliggande problemet är därför icke att finna å den väg, han föreslår.

En annan väg anvisas deremot af herrar Berg och Hammarlund i förslaget att låta den för en högre bildning nödiga förundervisningen ombesörjas af de nuvarande läroverken, ehuru reducerade i mån af hvad de ändrade förhållandena kräfva, men att anförtro den förberedande allmänbildningen åt »öfverbyggnader på folkskolan», d. v. s. åt sjelfva folkskolan, som därför borde utvidgas till undervisningsplan och genomgångstid.

Icke heller å denna väg skall problemet kunna lösas. Den befriar väl den lärda skolan från tvedräkten derinom; men den inför samma tvedragt inom folkskolan. Äfven denna har sin särskilda uppgift, så visst som det inom hvarje samhälle förefinnes ej blott en »lörd» bildning och en »allmänbildning», utan ock en »folkbildning», hvars gränser icke sammanfalla med vare sig den enas eller andras af de båda öfriga. Genomfördes de sistnämnda båda motionärernas förslag, skulle striden ögonblickligen upplomma mellan allmänbildningens och folkbildningens skilda målsmän och intressen i fråga om den sålunda utvidgade folkskolans läroämnen, undervisningsmetoder och genomgångstid. Och det redan nu märkbara sträfvandet att i en öfvervägande teoretisk rigtning utveckla folkskolan skulle sedan, till ytterlig fara för samhället, tvifvels utan göra sig gällande i en, snart sagdt, oemotståndlig grad.

Det förslag, herr Boëthius framlagt, söker ock därför en annan utväg. Åt »de allmänna läroverken i allmänhet», för detta ändamål ombildade, vill han anförtro den undervisning, som skulle omhänderhafva allmänbildningens intressen och förbereda till den allmänna medborgerliga examen, som ofvan omförmäls. Åt vissa allmänna läroverk, förslagsvis ett i hvarje stift, vill han lemna uppdraget att å en klassisk och en real linie förbereda den lärda bildning, som sedermera omhändertages af universitetet och högre tillämpningsskolor. Och han vill slutligen genom lärokursen vid ett och annat läroverk förmedla öfvergången från allmänbildningens förskolor till den lärda bildningens högskolor.

Det är icke min mening, fortsätter motionären, att ingå i någon närmare utläggning af detta förslag, mot hvars grunddrag jag icke har något att anmärka; det är fullkomligt klart, att genom dess öfverlåtande af skilda

bildningsuppgifter åt skilda läroverk den annars oundvikliga tvedrägten mellan skilda bildningsintressen lyckligen förekommes. Det är ock tydligt, att, då hvarje sådan uppgift får omhändertagas för sig, de bästa förutsättningar för ändamålsenliga anordningar och goda resultat jemväl må förefinnas. Men hvad som förmått mig att öka antalet i ämnet afgifna motioner med ännu en, har varit min önskan att fästa uppmärksamheten å *en* sida af frågan om vår läroverksreform, hvilken i de förut afgifna motionerna blifvit enligt min tanke väl mycket förbisedd.

»En sträng uniformering», säger herr Boëthius i sin motion, pag. 8, »af ett lands hela undervisningsväsende blir lätt en andlig tvångströja, som hos det uppväxande släktet hindrar individualitetens utveckling.» Han säger dessa ord för att försvara det nya slag af läroanstalter, hvilket skulle öfverföra härför hugade allmänbildningsalumner till den lärda bildningens högqvarter. Men yttrandets bärvidd är i sanning allt för stor för att vinna tillämpning blott å ifrågavarande förhållande. Det kan med fullt fog användas såsom murbräcka emot hvarje organisation, som afser att uteslutande i statens hand samla ett lands hela undervisningsväsende.

Ty ser man i dettas »stränga uniformering» en fara, en »andlig tvångströja», som måste visa sig hinderlig för det uppväxande släktets fria personliga utveckling, måste man ock tillse, att icke en statsskoleorganisation bringas till stånd, som undantränger och förqväfver den undervisning, hvilken ej sällan förträffliga lärarekrafter skulle vara villiga att i enskilda skolor erbjuda. Det är nyttigt för samhället att jemte de offentliga statsläroverken äfven enskilda läroverk finnas; emot de förras benägenhet att stelna i viss uniformering ställer sig de senares mera personligt bestämda skaplygne, såsom nyttigt stimulerande, icke minst för den större lätthet till initiativ, som i dessa bör ega rum. Och då i de förra långt ifrån få olämpliga krafter, sedan de väl derinom fått fast plats, allt fort bibehålla dessa, till stadigt förfång — i synnerhet i smärre samhällen — för de unga, som led efter led nödgas af deras undervisning begagna sig, måste deremot i de enskilda skolorna det större beroendet af allmänhetens förtroende innebära garanti emot en dylik för såväl skolan som dess lärjungar farlig fördragsamhet. Det nyss antydda beroendet af allmänhetens förtroende är derjemte äfven i andra afseenden af vigt; ty läraren i den enskilda skolan bör ju i allmänhet hafva lättare att känna sig i samarbete med hemmen än en statsskolans lärare, som genom hela sin ställning frestas att anse sig främst af allt vara en statens tjänsteman, hvilken ansvarar blott för öfverordnade myndigheter.

Men äfven från en annan synpunkt ter sig vigten af att jemte statens läroverk utrymme ock lemnas enskilda sådana. Ty i den mån stats-

skolorna undantränga de senare, växer ock antalet af de vid de förra anställda lärarne, och kostnaden för dessas aflönande uppnår i följd häraf allt anseeligare proportioner. Erfarenheten har ock visat, att mängden af löner gerna bidrager att hålla nere dessas belopp; och så inträffar, att stora skaror af akademiskt bildade män, åt hvilka undervisningen af landets ungdom anförtrotts, för detta sitt öfvermåttan viktiga kall så lågt aflönas, att bekymmer och brist blifva deras dagliga lott, så mycket tyngre att bära, som de ej se något hopp om ändring. Hvem undrar väl, om under sådana förhållanden missnöje och bitterhet intaga deras sinnen? Och hvem mäter de inflytelser, hvilka från denna deras stämning kunna härleda sig? Men dessa förhållanden skulle gestalta sig annorlunda, om genom undervisningens fördelning mellan enskilda och »allmänna» läroverk den vid de senare anställda lärarepersonal blefve till antalet mera begränsad.

Det må vara sant, att staten bör ega viss inflytelse å äfven de enskilda läroverken. Sådant kan ock lätteligen åstadkommas, då dessa för att kunna bestå i konkurrensen med statsläroverken tydligen måste ega påräkna statens understöd dels i direkta penninganslag, såsom redan eger rum i fråga om de enskilda läroverken för flickor, dels ock i rätt för vid dem anställda lärare att få räkna tjensteår för sin tjenstgöring derstädes, såsom medgifvits redan genom kongl. brefvet den 29 maj 1874, och staten för åtnjutande af dylika förmåner både kan och bör fastställa vilkor, som för densamma bereda tillfälle till den inflytelse å de enskilda läroverken, som verkligen må vara önskvärd.

Skall emellertid en i fråga om gagnande inflytelser önskelig återtjänst från de enskilda läroverkens sida kunna tillskyndas statens, må dessa enskilda läroverk icke hållas allt för fåtaliga; de skulle i annat fall svårligen kunna tillvinna sig någon betydelse utöfver den till viss ort begränsade. Så som det allmänna läroverket inom vårt land under senare årtionden utvecklat sig, har det knappast varit möjligt för den enskilda konkurrensen att med något anspråk på originel läggning göra sig gällande. I den stund deremot, då den arbetsfördelning å undervisningsområdet, hvilken af förberörda motionärer förordats, skulle komma till stånd, synes mig tiden vara inne att bereda luft åt den enskilda skolan. Det torde kunna ske derigenom, att skolorna för allmänbildningsändamålet icke nödvändigtvis anordnas såsom statsskolor, utan att åt kommuner och enskilda öppnas möjlighet att, med iakttagande af de vilkor, hvilka för åtnjutande af statsunderstöd kunna varda bestämda, få fritt ordna dem efter de behof, som på vederbörande plats må företrädesvis vara för handen. Dermed skulle staten befrias från omedelbar omsorg om flera eller färre af de smärre, likasom möjligen ock af något antal större läroverk, hvilka nu till blott

half nytta för både staten och vederbörande kommuner här eller der förefinnas. Faran af den allmänna undervisningens »stränga uniformering» vore i och med detsamma förekommen. Äfven skulle den i motionen n:o 203 ingående frågan om samskoleorganisationen kunna vinna en lösning, som, om än endast lokal, dock utan tvifvel skulle vara af stor betydelse för den allmänna uppfattningen af organisationens lämplighet eller gränserna för dess tillämpning; och slutligen skulle hvarje statens åtgärd för anordnande af de i motionen n:o 218 föreslagna lärokursen vara fullkomligt obehöflig.

* * *

Då utskottet går att yttra sig öfver den härmed återgifna motionen, finner sig utskottet böra till en början påpeka, att den i viss mån anknuter sig till herr Boëthii i samma fråga inom Andra Kammaren afgifna förslag, samt att den söker belysa och i ett särskildt afseende fullständiga dervarande motionärers skilda uppfattningar af den önskade reformen. Med temligen stor visshet torde därför ock kunna slutas, att motionären afsett att få detta sitt förslag pröfvadt tillsammans med de öfriga, derest dessa i följd af Andra Kammarens beslut blifvit till Första Kammaren öfverlemnade. Då så emellertid, ehuru Riksdagen närmar sig sitt slut, hittills icke skett, har utskottet nu företagit densamma till behandling, men dervid ock tillåtit sig att, med föranledande af dess motivering, jemväl egna någon uppmärksamhet åt grundtankarne i öfriga deruti berörda motioner, i den mån sådant för ändamålet syntes utskottet behöfligt.

Samtliga motionerna torde vara uttryck för ett sedan länge känt behof att få undervisningsväsendet så ordnad, att det blefve tillfredsställande icke blott för det mindretal, som i de allmänna läroverken vill bereda sig de grundläggande kunskaperna för inträde vid universitet och högre tillämpningsskolor utan äfven för det flertal, som med sin skolgång hufvudsakligen afser att förvärfva sig en allmänt medborgerlig bildning, erforderlig för en yngling, då han vid 15—16 års ålder önskar vinna inträde i elementära fackskolor eller utgå i det praktiska lifvet. Den nu gällande skolstadgan lemna visserligen det senare önskemålet ingalunda ur sigte, enär hon i sin första paragraf angifver, att de af staten bekostade allmänna läroverken hafva till ändamål såväl att utöfver omfånget för folkskolans verksamhet meddela medborgerlig bildning, som ock att grundlägga de vetenskapliga insigter, hvilka vid universitet eller högre tillämpningsskolor vidare utbildas. För att rätt kunna lösa dessa båda vidt skilda uppgifter borde man väl dock hafva anordnat tvenne olika

undervisningsplaner; men nu finnes i verkligheten blott en enda lagstadgad sådan, hvilken visserligen till detaljerna är skiljaktig för latinlinien och reallinien, men hvilken dock i hufvudsak åsyftar att rigta verksamheten inom läroverkets alla årsklasser mot ett enda slutmål — den humanistiska eller realistiska studentbildningen, kontrollerad genom mogenhetsexamen.

Det är visserligen en sanning, att insigten om läroverkens uppgift att bereda en allmän medborgerlig bildning förmått skollagstiftarne i senare tider att vid uppgörandet af sina läroplaner vidtaga särskilda anordningar med afseende på de främmande språkens ordningsföljd inom läroverken, hvilket dock måhända icke alltid varit till fördel för dessa läroverk i deras egenskap af förberedande undervisningsanstalter för universitetet: och ögonskenligt är äfven, att de s. k. kursafslutningarna i 3:dje och 5:te klasserna, hvilka äro angifna i 1878 års skolstadga, skulle, om de blifvit fullt genomförda, varit till synnerligt gagn för de ynglingar, som måste avsluta sina studier före skoltidens slut. Hvad som emellertid blifvit gjordt har icke varit till fyllest. Uppgiften för de högre klasserna att bereda ett betydande antal af lärjungarne till mogenhetsexamen har med nödvändighet måst väsentligt inverka på undervisningen i mellanklasserna, ja, äfven på den i de lägre. Kursafslutningen i 3:dje klassen, hvilken afsåg att göra de tre lägsta klasserna till ett helt för sig och hvilken äfven i pedagogiskt hänseende synes hafva varit väl genomtänkt, har väsentligen bortfallit genom Kongl. Maj:ts kungörelse af den 22 mars 1895 angående ändrad lydelse i vissa delar af stadgan för rikets allmänna läroverk. Kursafslutningen i 5:te klassen har varit en afslutning till namnet och icke i verkligheten, och skulle väl för öfrigt blott med svårighet kunnat genomföras i följd af det »mångläseri», som redan gjort sitt inträde på detta stadium af läroverket. Icke mindre beaktansvärdt är, att lärjungarnas normalålder vid genomgången af denna klass blott är 14—15 år, en ålder vid hvilken de ännu till sin andliga utveckling i mycket kvarstå på barnets ståndpunkt och vid hvilken de ännu i allmänhet ej äro konfirmerade, likasom de ej heller erhållit den kroppsliga utbildning, att de kunna anses mogna att utträda i det praktiska lifvet för att börja den hårda kampen för tillvaron. Också hafva målsmännen lika litet ansett 5:te klassen som den 3:dje såsom en afslutningsklass, hvilket framgår af de i ecklesiastikdepartementet utarbetade statistiska tabeller, enligt hvilka de lärjungar, som afgå från 2:dra, 4:de och 6:te klasserna, äro tillsammans vida flere än de från 3:dje och 5:te klasserna afgångna. De låta därför sina myndlingar äfven sedan dessa genomgått 5:te klassen fortsätta sin skolgång ytterligare en eller annan klass, hvarunder desse, derest de ej fortgå till mogenhetsexamen, blott inhemta vissa delar af de för

mogenhetsexamen fastställda kurser, men på intet stadium ett kunskapsmått, som utgör ett i sig afslutadt helt. Saknaden af en verklig avslutningskurs på skolans mellanstadium har därför ofta den följd med sig, att många ynglingar, som sakna håg och begåfning för mera vetenskapliga studier men som ega fallenhet och passande egenskaper för en rent praktisk verksamhet, lockas att fortgå till mogenhetsexamen, då den bästa tiden för deras inträde i de praktiska yrkena är försuten och ingen annan väg för dem återstår än den, som leder till de redan öfverfyllda universiteten och högre tillämpningsskolorna med den i fjerran vinkande anställningen i statens tjänst.

I detta allt klarare insedda förhållande ligger anledningen till de kraf, som under senaste tid med så mycken bestämdhet framstälts, i syfte att vinna ändring af den nuvarande skolorganisationen. De tre motionerna i Andra Kammaren representera hvar sin särskilda skiftning af ifrågakörande reformkraf. På sätt i den till utskottets behandling hänskjutna motion yttras, lemnar herr Bäckgren alldeles derhän de fordringar, den högre vetenskapliga bildningen måste med fog ställa på en för henne förberedande undervisning. Om allmänna läroverken hittills offrat de mångas intresse för fåtalets, förordas deremot motsatsen i den sistnämndes förslag. Genom den af herrar Berg och Hammarlund förordade organisationen skulle deremot striden mellan flertalets och fåtalets intressen införas i folkskolan. Likasom elementarläraren i det allmänna läroverket för närvarande har att meddela undervisning åt två slag af lärjungar, det, som skall tidigt utgå i det praktiska lifvet, och det, som skall förberedas till inträde vid universitet och högre fackskolor, så skulle folkskoleläraren ock erhålla två slags lärjungar att undervisa: det ena sådana, som blott skulle bibringas folkskolans vanliga kunskapsmått, det andra sådana, som skulle förberedas för inträde i folkskolans »öfverbyggnad». Och likasom mogenhetsexamen nu trycker en viss pregel på undervisningen i allmänna läroverkens alla klasser, så skulle en examen för inträde i förberörda öfverbyggnad utöfva en alldeles likartad inflytelse på folkskolan i dess helhet och, med undanskymmande af hennes egentliga uppgift, väsentligen förändra hennes karakter. Det omdöme, motionären öfver detta förslag uttalar, finner utskottet således fullkomligt befogadt.

I full öfverensstämmelse med hvarandra söka deremot de båda återstående förslagsställarne att genom de skilda bildningsuppgifternas anförtroende åt olika läroverk förekomma den annars oundvikliga tvedrägten emellan skilda bildningsintressen. Båda vilja åt särskilda statsläroverk anförtro att förbereda den högre klassiska och reala bildning, som sedermera fullföljes vid universitet och högre fackskolor; båda vilja tillgodose

allmänbildningens intressen genom att för det stora antal, som med sina skolstudier blott afser att vinna nödig utbildning för att vid 15—16 års ålder kunna utträda i det praktiska lifvet, anordna särskildt för dem lämpad undervisning; båda vilja ock genom en dermed förenad afslutnings-examen tillvinna dem ett, så att säga, officielt erkännande samt viss kompetens med hänsyn till åtskilliga slag af statens beställningar. Skilnaden dem emellan synes egentligen bestå deruti, att då hr Boethius vill hafva de allmänna läroverken, öfver hufvud taget, ombildade i den mån sådant kräfves för uppgiften att förbereda till sagda examen, så önskar herr Wieselgren, att denna uppgift *helst* må lemnas åt läroverk, hvilkas upp-rättande och vidmagthållande må ankomma på kommunalt intresse och enskild verksamhet, ehuru med understöd af staten, der de vilja inordna sig under de bestämmelser, staten för sådant afseende fastställt.

Utskottet gillar i allo de för båda förslagen gemensamma grundragen. Det kan blott vara förmånligt att så mycket som möjligt låta skolorganisationen lämpa sig efter de särskilda uppgifter, bildningsarbetet inom samhället för densamma uppställer; och utskottet finner af erfarenheten bekräftadt, att sammanförandet inom *ett* läroverk af lärjungar, hvilkas mål äro sins emellan vidt skiljaktiga ej blott till art, utan äfven till grad, icke kan annat än högst ofördelaktigt inverka. Det nuvarande läroverket, med sitt sken af yttre enhet, lider onekligen af en inre splittring, som kräfver bot.

Men om än utskottet villigt erkänner detta, synes dock vara nödvändigt att icke låta den yttre splittring, som skulle träda i stället, inträda tidigare, än hvad som verkliga skulle behövas. Utan att vilja bestrida riktigheten deraf, att den för en högre vetenskaplig bildning nödiga förundervisningen bör vara af mera analytiskt skaplyne, under det att den, som kräfves för meddelandet af blott en vanlig allmänbildning, bör vara af syntetisk art, vill dock utskottet uttala en bestämd öfvertygelse derom, att det dock gifves en tid af barnets utveckling, då undervisningen icke behöfver taga större hänsyn till den anförda satsen, än att lärjungar af båda slagen utan men kunna undervisas gemensamt. Men om detta må vara sant, följer ock deraf, att skilsmessan mellan de båda bildningsuppgifterna inom skolan icke behöfver börja från grunden.

Frågan blir då, *när* den bör inträda.

Utskottet gör icke anspråk på att i denna magtpåliggande punkt kunna vare sig träffa eller fastslå det rätta. Så mycket torde dock kunna sägas, att tiden för skilsmessan måste inträda vid den punkt, der latinundervisningen anses böra taga vid för de lärjungar, hvilka skola utbildas för den högre bildningsuppgiften.

Om således här ifrågavarande undervisningsväsen så fördelas, att åt — med upptagande af en äldre benämning — *allmänna elementarskolor* anförtros att meddela den allmänt medborgerliga bildning, hvars inhemtande genom föreslagen examen skulle utrönas, samt att åt särskilda *gymnasier* eller *gymnasialläroverk* lemnas att meddela den för fortsatta studier vid universitet eller högre fackskolor förberedande undervisningen, torde ock härmed väl förlika sig, att dessa senare läroverk, om än, på sätt motionären föreslagit, för denna sin uppgift särskildt ordnade, icke behöfva innefatta mer än fyra till fem årskurser, om än visserligen omsorgsfullt bör undvikas att sätta elementarskolans högsta klass i direkt samband med gymnasialläroverkets lägsta.

Att de första fyra eller fem klasserna i de nuvarande högre allmänna läroverken med tillökning af i förra fallet två klasser, i senare fallet en klass, böra till elementarskolor ombildas, synes påtagligt. Hvad beträffar de femklassiga läroverken, torde samma förfarande böra ega rum, om än utskottet icke förbiser, att för ändamålets vinnande möjligen i vissa fall en samverkan emellan staten och vederbörande kommuner må kunna ifrågasättas. I fråga åter om de treklassiga läroverken och pedagogierna torde det i regeln böra ankomma på kommunernas offervillighet eller den enskilda företagsamheten, om någon utveckling eller något upprätthållande af dem må ifrågakomma. Utskottet vill dock icke förneka betydelsen af äfven dessa smärre läroverk, helst om de anordnas såsom samskolor, på sätt i 1893 års kongl. proposition rörande de mindre allmänna läroverken föreslogs. De hafva tvifvelsutän sin vikt äfven för samhället i dess helhet, och det får icke förgätas, att såsom medelpunkter för hvar sin ords pedagogiska intresse kunna de ega sin särskilda betydelse. Utskottet anser därför visserligen vara tillbörligt, att, der dessa läroverk upprätthållas eller utvecklas, staten bör bereda dem understöd, på sätt i motionen såsom allmän princip antydts. Af särskildt intresse har härvid varit att taga kännedom om det förslag, hvilket finska senaten med anledning af senaste landtdagens beslut rörande dervarande mindre läroverk till kejsaren i dessa dagar ingifvit. Der icke särskilda lokala förhållanden nödvändiggjorde afvikelse, föreslås af senaten till indragning efter hand de af finska statsverket upprätthållna två-, tre- och fyrclassiga elementarskolorna, med hvilka jemväl möbler, inventarier, undervisningsmateriel och bibliotek öfverlemnas åt vederbörande stadskommuner eller för deras upprätthållande bildade föreningar, bolag eller andra enskilda korporationer med rättighet att efter olika lokala förhållanden omorganisera och underhålla dem såsom real- eller borgareskolor med afslutade elementarkurser på i regeln 5 klasser, i hvilka skolor jemväl flickor finge såsom elever intagas; och hemställes derjemte,

att för upprätthållande af sådana af stadskommuner eller enskilde öfvertagna eller eljest nyinrättade enahanda skolor skulle beviljas statsunderstöd efter beräkning af 3,000 mark för hvarje i verksamhet varande klass, med förbehåll likväl, att elevantalet i skolan uppginge till i medeltal minst 12 i hvarje klass. Såsom synes, har den synpunkt, motionären lagt till grund för sin framställning om att skolorna för allmänbildningsändamålet icke nödvändigtvis borde anordnas såsom statsskolor, i förberörda förslag egnats större afseende, än hvad utskottet anser hos oss ännu skulle vara tillrädligt. Men utskottet vill på samma gång instämma i hvad vid 1889 års riksdag statsutskottet yttrade i anledning af då afgifven kongl. proposition om understöd åt enskilda läroverk; det förklarade sig erkänna det principiellt rigtiga i att för utvecklingen af ett lands undervisningsväsen försök på olika håll gjordes med tillämpning af de pedagogiska idéer, som alltjemt framstodo med yrkande att blifva förverkligade och med löfte om en snabb och säker förbättring af uppfostran och undervisning, samt att experimenterandet i detta afseende helst borde under medverkan från statens sida ske genom den enskilda företagsamheten. Äfven ur rent ekonomisk synpunkt kunde det blifva en vinst för staten, om den genom ett jemförelsevis mindre bidrag kunde upprätthålla talrikt besökta privata läroverk. Utskottet håller dock före, att dessa läroverk icke gerna kunna vara att finna annorstädes än i några få af våra större eller största städer, och att intresset för undervisningsväsendet i allmänhet icke torde vara tillräckligt stort inom landet för att derå skulle ens i hufvudsaklig mån kunna byggas de läroanstalter, åt hvilka den medborgerliga bildningens bibringande skulle anförtros. Det »helst», motionären vidfogat sitt förslag i detta stycke, torde väl ock antyda, att han inskränkt det till de fall, der ett val verkligen skulle visa sig föreligga.

Hvad slutligen beträffar de nya gymnasialläroverken, torde deras antal otvifvelaktigt böra inskränkas, helt enkelt på den grund, att, då lärjungeantalet i läroverkens högsta klasser ju redan är jemförelsevis obetydligt och antagligen efter genomförandet af ifrågasatta anordningen lärar blifva än mindre, nödig hänsyn till detta förhållande bör betinga en motsvarande reduktion af läroanstalterna. Tydligt måste ock vara, att olika förhållanden kräfva deras olika utrustning. Då i rikets största städer och antagligen jemväl i några andra dessa nya läroverk måste förses med både klassisk och real linie, lära å andra platser blott endera af sagda linier behöfva tagas i anspråk.

Då det emellertid icke gerna låter sig förena med ett tillfälligt utskotts mera begränsade befogenhet att djupare ingå i utredandet af en

fråga, hvilken väl är pedagogisk, men på samma gång äfven ekonomisk, och vid hvars närmare behandling åt ständigt utskott förbehållna uppgifter ovilkorligen träda i vägen, har utskottet ansett sig böra inskränka detta sitt yttrande till de mera principiella synpunkter, hvilka af motionen beröras. Utskottet har så mycket hellre så tillvägagått, som utskottet känt sig öfvertygadt, att frågan ännu icke föreligger i det utredda skick, att det skulle vara möjligt för Riksdagen i densamma besluta, derest detta beslut, såsom skäligt är, skulle stödja sig på en allsidig granskning af det viktiga och i så många riktningar ingripande ärendet. Men så mycket torde vara fulltygadt ej blott genom oafåtliga förslag inom Riksdagen, utan äfven och icke minst genom den till 1887 års Riksdag af Kongl. Maj:t aflåtna proposition angående ändrade bestämmelser med afseende på de allmänna läroverken, att en framställning rörande ökadt tillgodoseende af allmänbildningens kraf på undervisningsväsendet inom våra skolor måste vara ej blott befogad, utan äfven synnerligen nödig; och tillåter sig därför utskottet hemställa,

att Första Kammarén, i anledning af herr Wieselgrens motion, ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t måtte låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af nu gällande bestämmelser rörande de allmänna läroverken, att den undervisning, som anses nödig för beredande af en allmän bildning utöfver det af folkskolan meddelade bildningsmättet, måtte varda inom dessa tillgodosedd i sådan mån, att densamma, kontrollerad genom en slutexamen, må kunna bereda till inträde i fackskolor och å praktiska lefnadsbanor samt medföra kompetens till vissa statsbeställningar.

Stockholm den 2 maj 1896.

På utskottets vägnar:

SIGFRID WIESELGREN.